

ğan üstü olaylar, Ehl-i kitap'tan din âlimlerinin kendisini gördüklerinde beklenen nebî olduğunu anlamaları gibi âlâmetler zikredilir. Eserin üçüncü bölümünde nübüvvetin başlangıcından hicrete kadar geçen dönemde nübüvvet delili olarak cereyan eden otuz beş hadise anlatılır. Hira dağında Hz. Muhammed'e vahiy gelmesi, durumdan haberdar edilen Varaka b. Nevfel'in onu müjdelemesi, Yemenli Ebü'l-Avâlim'in Benî Hâşim'den bir peygamberin geleceğini haber vermesi, İskenderiyeli hristiyan bir din adamının onun nübüvvetiyle ilgili şehâdeti, Ömer b. Hattâb'ın Hz. Peygamber'i öldürmeye teşebbüs etmişken müslüman olması, Ebû Cehil'in kendisini öldürme girişimlerinin her defasında bir mucizeyle engellenmesi, müslümanların Habeşistan'a hicreti, mi'racdan sonra Mekkeli müşriklerin Resûl-i Ekrem'e Mescid-i Aksâ'ya dair sordukları sorulara cevap vermesi, Kur'an okurken cinlerin kendisini dinleyip iman etmesi bunlar arasında sayılabilir. Dördüncü bölümde Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden vefatına kadar geçen zaman içinde meydana gelen 250'ye yakın hârikulâde olay nakledilmiştir. Bunlardan Resûlullah'ın Medine'de sevinçle karşılanması, ona iman edenlerle etmeyenlerin davranışları, Bedir, Uhud ve Hendek gazveleri, Hudeybiye Antlaşması, diğer gazveler, Mekke'nin fethi ve nihayet vefatı sırasındaki fevkalâde hadiseler zikredilebilir.

İki kısımdan meydana gelen beşinci bölümde de nübüvvet delâlet eden mucizelerle Resûlullah'ın vefatından sonra gerçekleşen mucizelere yer verilir. Yirmi rivayetten oluşan birinci kısımda Hz. Peygamber'in fizikî ve ruhî portresine temas edildikten sonra en büyük mucizesi olan Kur'an-ı Kerim'in icâz yönü maddeler halinde açıklanmıştır. İkinci kısımda Resûl-i Ekrem'in haber verip vefatından sonra gerçekleşen otuz iki olay zikredilmiştir. Eserin altıncı bölümünde Allah nezdinde makbul kulların gösterdiği fevkalâde hadiselerin Peygamber'in mucizeleri sayılacağı fikrinden hareketle ashaptan ve on iki imamdandan zuhur eden hârikulâde olaylar ele alınır. Ashabın Kitap ve Sünnet'le sabit olan üstünlüğünden kısaca bahsedildikten sonra Hulefâ-yi Râşidîn'in, ardından on iki imamın ve Saîd b. Zeyd, Abdullah b. Abbas, Selmân-ı Fârisî, Hassân b. Sâbit, Ammâr b. Yâsir, Hâlid b. Velîd gibi yirmi üç sahâbinin faziletlerini konu alan rivayetlere yer verilir. Yedinci bölümde tâbiîn ve tebeu't-tâbiîn'in fiillerinde Resûl-i Ekrem'in nübü-

vetine delâlet eden fevkalâdelikler ele alınır. Bu bölümde Ebû Müslim el-Havlânî, Âmir b. Abdükays, Zâdân el-Kûfî, Saîd b. Müseyyeb, Saîd b. Cübeyr, Sila b. Eşyem, Ömer b. Abdülazîz, Mutarrif b. Abdullah, Muhammed b. Münkedir, Süfyân es-Sevrî ve Abdullah b. Mübârek gibi kişilerin menkıbeleri anlatılır. Hâtîmede Resûlullah'a ve onun getirdiği dinin esaslarına muhalefet edenlerin gerek Asr-ı saâdet'te gerekse sonraki zamanlarda uğradıkları felâketlerden örnekler verilir.

Şevâhidü'n-nübüvve, Hz. Muhammed'in hak peygamber olduğuna dair, bir kısmı "beşâirü'n-nübüvve" türüne giren nübüvvet öncesine ait olmak üzere siyer, İslâm tarihi ve menâkıb kitaplarında yer alan rivayetlerin bir araya getirilmesinden oluşmuştur. Eserde bulunan 500 kadar nakil içinde icâz-ı Kur'an ile mi'racın vukuu gibi birkaçı dışında yüzlerce rivayetten hiçbirisi kesin bilgi ifade etmez. Ancak Hz. Muhammed'in her yönüyle erişilmez (mu'ciz) olan bir eserle insanları dine davet ettiği, kendi hayatında Arabistan yarımadası halkının bu davete icabet ettiği, daha sonraki asırlarda İslâm'ı benimseyenlerin dünya nüfusunun dörtte birine ulaştığı hususu inkâr edilemez bir gerçektir. Bu büyük olayın alt yapısını teşkil eden rivayetler bir bütünün parçalarını oluşturur. Bu açıdan bakıldığında *Şevâhidü'n-nübüvve* hidayet ve irşad mucizelerini ihtiva eden bir eser niteliği kazanır; buna mânevî tevâtür de demek mümkündür.

Bayazıt Devlet Kütüphanesi ile (nr. 3410, 3698) Süleymaniye Kütüphanesi'nin değişik bölümlerinde (Âşir Efendi, Ayasofya, Cârullah Efendi, Fâtih, Pertev Paşa) on beş kadar nüshası bulunan *Şevâhidü'n-nübüvve*'nin çeşitli baskıları yapılmıştır (Hindistan 1279, 1288; Leknev 1876, 1882; nşr. Hasan Emîn, Tahran 1379). Eserin Senâî Mehmed Efendi ve Ahîzâde Abdülhalim tarafından yapılan Türkçe tercümelerinin yazmaları günümüze ulaşmıştır (meselâ bk. İÜ Ktp., TY, nr. 2447, 3468). Lâmiî Çelebi'nin yer yer ilâvelerle gerçekleştirdiği tercüme (*Tercüme-i Şevâhidü'n-nübüvve*) sekiz cüz ve bir cilt halinde basılmıştır (İstanbul 1293). Kâtib Çelebi'nin değerlendirmesine göre Ahîzâde'nin çevirisi dil ve üslûp bakımından ondan daha başarılıdır (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1066-1067). Eser Lâmiî Çelebi'nin tercümesinden faydalanılarak *Şevâhidü'n-nübüvve Tercümesi* (nşr. Muzaffer Ozak, İstanbul 1958), *Peygamberlik Müjdeleri* (İstanbul 1969; İstan-

bul 1396/1976) ve *Şevâhid-ün Nübüvve* (İstanbul 2002) adıyla günümüz Türkçesine aktarılmış olup bu çevirilerde çeşitli hatalar bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdurrahman-ı Câmî, *Şevâhidü'n-nübüvve*, Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 311; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1066-1067; *Mu'cemü'l-mahtûâtü'l-mevcûde fi mektebâti İstânbûl ve Ânâtüli* (haz. Ali Rıza Karabulut), [baskı yeri ve tarihi yok], II, 742; Ömer Okumuş, "Câmî, Abdurrahman", *DİA*, VII, 98.

☞ MUSTAFA ÖZ

ŞEVK

(الشوق)

Derin arzu, özlem anlamında felsefe ve tasavvuf terimi.

Sözlükte "istemek, arzulamak, özlemek" anlamına gelen *şevk* kelimesi felsefe ve tasavvuf literatüründe "herhangi bir varlığın, kendi varlık kategorisi içinde en yüksek derecede yetkinliğe ulaşabilmesi için gerekli niteliklere sahip olmaya duyduğu derin arzu ve eğilim; kalbin sevdiğine kavuşma arzusu, sevilenin ismi anıldığında kalpte duyulan heyecan" vb. şekillerde tarif edilmiştir (*et-Ta'rîfât*, "şevk" md.; Tehânevî, I, 770; Serrâc, s. 59). *Şevk* yerine aynı kökten *iştiyâk* da kullanılır. Kur'an-ı Kerim'de *şevk* kelimesi yer almaz. Özellikle "Allah'a kavuşmayı arzulama" mânasındaki ifade kalıbı içinde *recâ* kavramı *şevk* ile aynı anlamda kullanılmıştır (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "rcv" md.). Hz. Peygamber'in bir duasındaki benzer ifadede *recâ* yerine *şevk* geçmektedir (*Müsned*, IV, 264; V, 191; Nesâî, "Sehv", 62). Bazı hadislerde aynı bağlamda *recâ* ve *hubb* (sevmek) kavramları yer alır (Wensinck, *el-Mu'cem*, "hbb", "İky" md.).

Felsefe. İslâm felsefesinde genellikle biri tabii, diğeri iradî olmak üzere iki türlü *şevkten* söz edilir. İliki bir cismin formu, varlığı veya konumu açısından kendi yetkinliğini kazanma yönündeki doğal eğilimi, ikincisi canlıların, bu arada insanın algıladığı, hayal, vehim ve zan olarak iyi ve yararlı bulup elde etmek istediği şeylere yönelik iradî *şevk*dir. Bu şekilde *şevk* duyulup elde edilmek istenen şeyler lezzet, hâkimiyet veya iyi olduğu sanılan başka bir amaç olabilir. İbn Sînâ'ya göre iradî şekilde istenenlerin en değerlisi gerçek hayırdır ve akla ait olan bu istek "ihtiyar" diye adlandırılır (*eş-Şifâ' el-İlâhiyyât* [2], s. 387-388; *en-Necât*, s. 626-627; ayrıca bk. Fârâbî, *el-Medinetü'l-fâzıla*, s. 84-86). *Şevk* "bir varlığın kendi yetkinliğini kazanmak

için eksikliğini duyduğu bir amaca ulaşması” şeklinde tanımlayan İslâm filozoflarına göre Allah eksiklikten ve kendisi için bir amaç gütmekten münezzehtir olduğundan O'nun hakkında şevkten söz edilemez. Ayrıca bir şeye iştihak duyan onun karşısında edilgen durumda bulunur; halbuki Allah asla edilgen olmayacağından hiçbir şeye iştihak duymaz; O'nun iradesi bir gayeye yönelmiş durumdaki şevk ve arzudan münezzehtir (Fârâbî, *et-Ta'likât*, s. 37; İbn Sînâ, *eş-Şifâ' el-İlâhiyyât* [2], s. 285-286, 363; Gazzâlî, *Maķâsîdü'l-felâsife*, s. 164-165).

Sudûr sürecindeki feleklerden başlayıp ay altı âleminin en alttaki varlığı olan maddeye kadar her varlık bir üsttekine göre eksiklik taşıdığından kendi yetkinliğini tamamlamaya şevk duyar ve bu şevk hareketi doğurur. Ancak ay altı âlemindeki maddî varlıkların aksine feleklerin hareketi ruhanî (nefsanî) ve iradîdir. Yine felekler, maddeden soyutlanmış akıllara benzemeye şevk duyduklarından ay altı âlemindeki canlıların arzu (şehvet) ve öfke güçlerinden doğan hareketlerinin aksine feleğin hareketi akli harekettir. Feleklerden her birinin ayrı bir mâşuku, dolayısıyla kendine mahsus bir şevki vardır; hepsinin ortak mâşuku ise Allah'tır (Fârâbî, *'Uyûnü'l-mesâ'il*, s. 62). İbn Sînâ'nın açıklamalarına göre bütün hayırlar ilk varlıktan (Allah) taşıdığı için feleklere ait hareketlerden başlayarak her varlık mümkün olduğu ölçüde ilk varlığa benzemek amacıyla hareket eder; diğer bütün varlıkların hareketi de böyledir. Feleklere ait hareketin başlangıcı şevk ve ihtiyardır. İbn Sînâ, bu şekilde sürüp giden hareketlerin bir tür melekî veya felekî ibadet olduğunu söyler. Çünkü hareketin amacı ay altı âlemi değil hayr-ı mahza (Allah) benzeme arzusu ve O'na duyulan iştihaktır. Semavî cisimler ortak mâşukları olan Allah'a duydukları şevkten dolayı dairevî hareket ederse de O'ndan sonraki mâşukları değiştiği için hareketleri de farklılaşır (*eş-Şifâ' el-İlâhiyyât* [2], s. 390-394, 397-398; *en-Necât*, s. 630-633, 637).

İslâm filozofları, insanın bedensel ve psikolojik hareketleriyle zihinsel güçlerinin işleyiş sürecini ve nihayet mutluluk arayışını da şevk kavramıyla açıklar. Buna göre organlardaki fizyolojik güç hareketin başlatıcısı diye görülürse de gerçekte şevk olmadan hiçbir psikolojik, dolayısıyla fiziksel hareket meydana gelmeyeceği için asıl başlatıcı unsur şevk gücüdür. Buna göre her psikolojik hareketin en yakın ilkesi organlardaki hareket ettirici güç, o gücü ha-

rekete geçirse şevktir. Şevk tahayyül ve düşünme gücüne bağlı olduğuna göre hareketin en üst ilkesi bu zihinsel güçlerdir. Öte yandan insanın faal akılla ittisâli sayesinde zihnine mâkuller hakkında yansımalar gelince onda doğal olarak bu konularda daha çok bilgi edinme yönünde bir istek doğar. İnsanın mutluluğu arzulanması ve onun gerekleri olan güzel fiillere yönelmesi bu iştihakın doğmasına bağlıdır (Fârâbî, *el-Medinetü'l-fâzıla*, s. 84-86; İbn Sînâ, *eş-Şifâ' el-İlâhiyyât* [2], s. 285-286). Şevk kavramı insanın mutluluğa, özellikle de uhrevî saadete duyduğu güçlü istek ve özlem bağlamında sıkça kullanılmaktadır. İbn Sînâ âhiret mutluluğunu anlatırken üç farklı insan tipinden söz eder. 1. Dünyada bedensel zevk ve tutkularının esiri olmayıp en yüksek zihni aydınlanma, yetkinlik ve mutluluğun farkına varan, buna şevk duyan ve kendilerini buna hazırlama yönünde çaba harcayanlar. Bunlar ebedî mutluluğu kazanacaktır. 2. Kendi yetkinliklerine şevk duyacak şekilde bilgi sahibi olmakla birlikte bedensel zevklerine ve tutkularına esir oldukları ve yetkinlik çabası göstermedikleri için şevk duydukları yetkinliğe ulaşamayanlar. Bunlar, öldükten sonra bir yandan yetkinlik şevki ve özlemine yaşarken diğer yandan bedenden ayrılmış olmalarına rağmen eski ilişkilerinin kalıntısı olan bir olumsuz motif mutluluklarını engeller. 3. Yetkinlik ve kemal hakkında tamamen bilgisiz yaşamış olanlar. Bunlardan dünyada iken bedensel taleplerini karşılama uğruna kötülüğe bulaşmayanlar âhirette Allah'ın rahmeti sayesinde bir tür rahata kavuşur. Kötülük eğilimlerini geliştirenler ise âhirette dünyadaki zevklerine şevk duyacakları, fakat buna ulaşamayanın derin azabını yaşayacakları (*eş-Şifâ' el-İlâhiyyât* [2], s. 427-432; *en-Necât*, 681-691, 694-696). Benzer fikirler Gazzâlî'nin *Maķâsîdü'l-felâsife*'sinde de yer alır (s. 306-307).

Tasavvuf. Tasavvuf kültüründe şevk teriminin oldukça erken dönemlerde hal ve makam gibi kavramlardan önce ortaya çıktığı belirtilmektedir (*E'l* [Fr.], IX, 390). İlk sūfîlerden Şakîk-ı Belhî'ye isnat edilen *Risâle-i Âdâbü'l-'ibâdât*'ta (s. 114) kelimenin “cennet arzusunu aşarak Allah'a muhabbet mertebesine ulaşma” anlamında kullanıldığı görülmektedir. Hâris el-Muhâsibî'den nakledilen rivayetlerde şevk hakkında verilen bilgilerdeki tasavvufî derinlik, kavramın daha o zamanlar muhabbetle bağlantılı şekilde nazarî tasavvufun önemli terimleri arasında yer aldığını gösterir. Muhâsibî burada şevki sevginin ay-

nı veya onun neticesi sayan, şevk ışığının sevgi ışığından geldiğini, sevgisi olmayanın şevkinin de olmayacağını bildiren görüşlere yer verir (Ebû Nuaym, X, 78-79, 87, 91, 95, 96). Ebû Tâlib el-Mekkî şevki “muhabbet makamları içinde yüksek bir makam” diye zikreder (*Ķütü'l-ķulûb*, II, 60). Kuşeyrî'ye göre kalplerin sevgiliye (Allah) duyduğu derin özleme şevk denir. Bir kimsenin şevki sevgisi oranındadır. İlk sūfîlerden Serî es-Sakatî şevki “ârifin ulaşabileceği en yüksek makam” şeklinde tanımlar. Ancak muhabbetin şevkten daha üstün olduğunu söyleyenler çoğunluktadır (*er-Risâle*, II, 626, 628, 630). Hâce Abdülâh-ı Ensârî gibi bazıları ise şevkin avam için olduğunu ve Havas için hastalık sayıldığını söylemiştir. Zira ancak görülmeyene (gâib) şevk duyulur, halbuki Allah gâib değil hâzirdir. “Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir” meâlindeki âyet de (el-Hadîd 57/4) bunu ifade etmektedir (Beaurecueil, s. 283). Geç dönem tasavvuf müelliflerinden Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî'ye göre avamın şevki dünyaya, havassın şevki cennete, havassın en seçkinlerinin şevki ise mevlâyadır (*Câmî'u'l-uşûl*, I, 203-204). Gazzâlî, Ebû Tâlib el-Mekkî'nin *Ķütü'l-ķulûb*'undan yararlanarak (II, 60-64) şevk ile muhabbet arasında kesin bir illiyet ilişkisi kurar. Çünkü hakkında bilgi (idrak) sahibi olunmayan birine iştihak duyulmadığı gibi tamamen idrak edilene de iştihak duyulmaz. Ârifler, ilâhî sırlardan bazılarına muttali olsalar bile bunların hakikatlerini değil temsillerini ve zâhirî görünüşlerini idrak ettikleri, dünya meşgaleleri idraklerini sınırladığı ve bütün bu engeller ancak âhirette ortadan kalkacağı için zorunlu olarak onların ilâhî hakikatlere ulaşma şevkleri devam edecektir. Öte yandan ilâhî hakikatlerin sınırı yoktur; kul bunların bazıları hakkında bilgiye kavuşsa da birçoğu ona hep gizli kalacaktır; bundan dolayı şevkin de sonu yoktur. Ayrıca ilâhî hakikatler öylesine aşkın ve sınırsızdır ki bunları ancak Allah'ın ilmi kuşatabilir; kul, ilâhî cemal ve celâlin her durumda kendi bilgisini aştığını bildiğinden onlar hakkındaki bilgisi arttıkça bilmediklerini bilme şevki de hep sürecektir (*İh'yâ'*, IV, 322-324).

Filozoflar Allah'ın ihtiyacıtan, dolayısıyla kendisi için bir amaç gütmekten münezzehtir olduğundan O'na şevk isnat edilemeyeceğini belirtirken tasavvuf kaynaklarında Allah'ın kullarına duyduğu şevkten söz edilmektedir. Ebû Ali ed-Dekkâk, Hz. Peygamber'in, “Allahım, gönlüme sana kavuşma şevkini vermeni diliyorum” şeklinde-

ki duasını (*Müsned*, IV, 264; V, 191; Nesâî, "Sehiv", 62) açıklarken şevkin 100 parçadan oluştuğunu, Allah'ın doksan dokuz parçayı kendisine ayırdığını, birini de insanlara dağıttığını söyler. Tasavvuf kaynaklarında Allah'ın kullarına duyduğu iştiağı anlatan ifadeler yer alır (meselâ bk. Kuşeyrî, II, 629, 630; Gazzâlî, *İhyâ*, IV, 324). Muhyiddin İbnü'l-Arabî gibi bazı sûfiler şevk ile iştiağı birbirinden farklı olduğunu söylemişlerdir. Buna göre Allah'a kavuşunca şevk son bulurken iştiağı devam eder. Şevk herkes için geçerli bir makamdır; iştiağı ise özel bir makam olup o hali yaşayan sûfiler şaşkına döner, ne yapacaklarını, nerede duracaklarını bilemezler (*el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, II, 364; Kuşeyrî, II, 626, 627). Ebû Tâlib el-Mekkî benzer tesirleri şevk için kullanır (*Kitû'l-kulûb*, II, 60, 64). Sûfiler ibadetlerin yalnızca muhabbet ve şevkten dolayı yapılmasına büyük önem verirler. Meselâ Süfyan es-Sevrî'nin bir sorusu üzerine Râbia el-Adeviyye şöyle demiştir: "Allah'a cehenneminden korktuğum ve cennetini istediğim için değil O'na duyduğum sevgi ve şevkten dolayı ibadet ettim" (*Gazzâlî, İhyâ*, IV, 310). Yahyâ b. Muâz'ın "organların nefsanî arzularından kesilmesi" şeklindeki şevk tanımından da anlaşılacağı üzere (Kuşeyrî, II, 627) sûfiler şevki ahlâkî bir kavram olarak da kullanmışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf*, I, 770; *Müsned*, IV, 264; V, 191; Şakik-ı Belhî, *Risâle-i Âdâbü'l-ibâdât* (nşr. P. Nwya, trc. Nasrullah Pürcevâdî, *Ma'ârif*, IV/1 [Tahran 1366/1987] içinde), s. 108, 112, 114; Fârâbî, *et-Ta'likât* (nşr. Ca'fer Âl-i Yâsin), Beyrut 1408/1998, s. 37; a.mlf., *el-Medinetü'l-fâzla*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kâmûsî'l-hadîs), s. 84-86; a.mlf., *'Uyûnü'l-mesâ'il* (nşr. F. Dieterici, *eş-Şemeratü'l-merzûyye fi ba'zi'r-risâlati'l-Fârâbiyye: Alfârâbî's Philosophische Abhandlungen* içinde), Leiden 1890, s. 62; Serrâc, *el-Lüma'* (nşr. Kâmil Mustafa Hindâvî), Beyrut 1421/2001, s. 58-60; Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kitû'l-kulûb*, Kahire 1310, II, 60-64; İbn Sinâ, *eş-Şifâ' el-İlahiyyât* (2), s. 285-388, 390-394, 397-398, 427-432; a.mlf., *en-Necât* (nşr. M. Takî Dânişpejûh), Tahran 1364 hş./1985, s. 626-634, 637, 647, 681-691, 694-696; Ebû Nuaym, *Hilye*, X, 78-79, 87, 91, 95, 96; Kuşeyrî, *er-Risâle*, II, 626-632; *Gazzâlî, İhyâ*, II, 272, 279, 295-296; IV, 310, 322-327; a.mlf., *Makâşidü'l-felâsife* (nşr. Muhyiddin Sabrî), Kahire 1331, s. 164-165, 306-307, 310; Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye* (nşr. Osman İsmâil Yahyâ), Kahire, ts. (Mektebetü's-sekâfeti'd-dîniyye), II, 364; Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî, *Câmi'u'l-uşûl* (nşr. Edîb Nasreddin), Beyrut 1997, I, 203-204; S. de Laugier de Beareuceil, *Khvâdja 'Abdullâh Anşârî: Mystique hanbalite*, Beyrouth, ts. (Imprimerie Catholique), s. 283; L. Lewisohn, "Shawk", *EI*² (Fr.), IX, 389-390.

MUSTAFA ÇAĞRICI

ŞEVK, Tasadduk Hüseyin

(تصدق حسين شوق)

(1783-1871)

Mesnevileriyle tanınan
Urdu şairi.

Leknev şehrinde doğdu. Daha çok Nevvâb Mirza diye tanındı ve şiirlerinde "Şevk" mahlasını kullandı. Babası Âkâ Ali Han ve babasının amcası Mirza Ali Han bölgenin meşhur hekimleridir. Mirza Ali Han'a Leknev nevvâbî tarafından "hekîmü'l-mülûk" unvanı verilmişti. İyi bir öğrenim gören ve değişik ilim dallarında yetişen Şevk de bu mesleği seçtiğinden "hekîm" lakabını aldı. Çocukluğundan beri şiir ve edebiyata ilgi duyan bir arkadaş topluluğu içinde yer alan Şevk arkadaşlarının etkisiyle küçük yaşta şiir söylemeye başladı. Bu toplulukla birlikte avlanma, panayır ve eğlence mekânlarını dolaşmanın yanı sıra Şîî bir aileden geldiği için Kerbelâ ve âşûrâ törenlerine de katıldı. Kendi döneminde Leknev'in seçkinleri tarafından yas merasiminden çok eğlence meclisi olarak görülmeye başlanan bu törenler şiirini geliştirmesinde bir teşvik unsuru oldu. Eved (Oudh, Evadh) nevvâblarının sarayında büyük nüfuzu bulunan Mirza Ali Han'ın itibar sahibi oğlu Hekîm Mesîhudevle Bahâdır kendisinden farklı bir mizaca sahip, zevk ve eğlenceye düşkün olan Şevk'i saraydan uzak tutmaya çalıştıysa da o Vâcid Ali Şah zamanında sarayda görev almayı başardı. Şevk, Leknev'de vefat etti.

Dönemin ünlü şairi Âteş'in talebesi olan Şevk hayat tarzı, düşünceleri, eserlerinde işlediği konular ve bunları ele alış biçimiyle klasik bir Leknev ekolü şairidir. Şevk'in özellikle mesnevileri şiddetle eleştirilmiş, buna karşılık üslûbunun etkileyiciliği, dilinin akıcılığı ve sadeliğiyle devrin büyük şairleri arasında yer almıştır. Daha çok mesnevileriyle ün kazanan Şevk'in eserleri arasında dört mesnevisi önemlidir: *Ferrib-i 'Işk*, *Bahâr-i 'Işk*, *Zehr-i 'Işk* (nşr. Emîr Hasan Nûrânî, Delhi 1980; nşr. Mecnûn Gorakpûrî, Karaçi 2005) ve *Lezzet-i 'Işk*. Bunlardan ilk üçü Fermân Fetihpûrî (Lahor 1972) ve Reşîd Hasan Han (New Delhi 1998) tarafından bir arada neşredilmiştir. Şevk'in mesnevilerini Atâullah Pâlvî de *Mesneviyyât-ı Şevk* adıyla yayımlamıştır (Patna 1975). Bunlardan başka az sayıda gazeli, müteferrik beyitleriyle kırk bir bentlik "vâsuht"u bulunmaktadır. Şairin en çok bilinen eseri olan *Zehr-i 'Işk*'ta hacca giden kocası tarafından Şevk'in

evine bırakılan genç bir kadınla Şevk'in kayınbiraderi arasında geçen gerçek bir aşk macerası anlatılır. Hacdan dönen kocası eşini almaya gidince âşığından ayrılmaya dayanamayan kadın intihar eder. Şairin böyle bir olaydan etkilenerek yazdığı bu mesnevideki duygu yoğunluğu ve anlatım çöşküsü, Urduca'nın en meşhur mesnevilerinden kabul edilen *Sihrü'l-beyân*'dan daha çok beğenilmiştir (Ebû'l-Leys Siddîkî, s. 604-605). Şevk'in külliyatını yayımlayan Şah Abdüsselâm (Leknev 1978) mesneviyi İngilizce'ye çevirmiştir (*Zahr-i Ishq or The Poison of Love*, Delhi 1982).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülhalîm Şerer, *Güzeşte-i Leknev* (nşr. M. İkrâm Çağatâyi), Lahor 2006, s. 117, 340; Seyyid Muhammed Akil Rızvî, *Urdü Meşnevî kâ İrtikâ*, Leknev 1983, s. 236-242; Muhammad Sadiq, *A History of Urdu Literature*, Delhi 1984, s. 198-201; Ebû'l-Leys Siddîkî, *Leknev kâ Debistân-ı Şâ'iri*, Karaçi 1987, s. 604-625; J. A. Haywood, "Shawk", *EI*² (İng.), IX, 377-378.

HALİL TOKER

ŞEVKÂNÎ

(الشوكانى)

Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali
b. Muhammed eş-Şevkânî
es-San'ânî el-Yemenî
(ö. 1250/1834)

Çok yönlü İslâm âlimi, müctehid.

28 Zilkade 1173'te (12 Temmuz 1760) San'a'nın güneydoğusundaki Şevkân'da doğdu. Babasının kırk yıl boyunca kadılık yaptığı San'a'da yetişti. Yemen'deki Zeydî imâmetinin kurulmasında ve idaresinde çok etkin olmuş, Osmanlı Devleti'ne karşı savaşlarda önemli roller üstlenmiş köklü bir aileye mensuptur. Şevkânî, devrin Zeydî muhitlerinde kabul gören müfredatta uygun biçimde öğrenim hayatına başladı. Babasının desteği sayesinde bütün vaktini ilme hasredebileceği rahat bir gençlik dönemi yaşadı. Başkadılıkta bulunduğu yıllarda Zeydî imamları ile katıldığı bazı askerî seferler hariç San'a dışına çıkmadı. Devrin ehl-i hadîs ve tecdid hareketinin Yemen'deki önemli simalarından Abdülkâdir el-Kevkebânî ve Hasan b. İsmâil el-Mağribî ile Zeydî geleneğinin savunuculuğuyla tanınmış Abdullah b. İsmâil en-Nehmî ve Zeydî fıkının önde gelen ismi Yahyâ b. Muhammed el-Hevsî gibi San'a'daki ilmî hayatın çeşitli yönlerini temsil eden âlimlerin talebesi oldu. Eğitim hayatı boyunca gerek Yemen kültür havzasına ait birçok önemli eseri, gerekse müteahhirin devri İslâm dünyasının merkez böl-